

SKIRMANTAS JANKAUSKAS

Vilniaus universitetas

PLATONAS VS ZENONAS, ARBA ESINIŲ ONTIŠKUMO PROBLEMA *PARMENIDE*

Plato vs Zeno or the Problem of Ontological Status
of Existences in *Parmenides*

SUMMARY

The paper discusses the problem of the ontological status of existences. Plato deals thoroughly with the problem in *Parmenides*, perhaps the most analytical of his dialogues. The prominent Eleatic philosopher, who laid down the fundamentals of ontology, has inferred that only being exists and that existences are just empty names. Plato follows Parmenides and treats being as a goal of philosophizing. However, he follows Socrates as well and treats virtue as another goal of philosophizing. The latter goal compels Plato to concentrate upon the subject of philosophizing, an entity that was totally ignored in the early Greek philosophy. In *Phaedo* Plato demarcates the subject, identifies it with body and in this way unearths an abyss between the subject of philosophizing and being. Plato puts forward a theory of anamnesis as a way to bridge the abyss. By analyzing the ontological premises of anamnesis, Plato revives the concept of participation that supposes the logical link between existences and ideas. Presuming that existences partly overtake the content of ideas, the inference follows that existences could not be treated as ontologically meaningless. Consequently, Plato is compelled to rehabilitate the ontological status of existences. This explains why Plato in the opening part of *Parmenides* forces the very young Socrates to debate with Zeno, the most ardent follower of Parmenides. In his famous aporias Zeno disputed the possibility of many, consequently, of existences as well.

SANTRAUKA

Straipsnyje aptariama esinių ontiškumo problema, su kuria Platonas galynėjasi viename analitiškiausių savo dialogų – *Parmenide*. Jis, klodamas ontologijos pamatus, išmąstė tikrai esant vienatinį *esantį*, o esinius visiškai nureikšmino. Platonas, viena vertus, seka Parmenidu ir persiima *esančiojo* siekiu, tačiau, antra vertus, jis seka ir Sokratu, tad persiima ir dorybės siekiu. Antrasis siekis verčia jį aptarti antikos filosofijoje iki tol

RAKTAŽODŽIAI: filosofavimo subjektas, anamnezė, dalyvavimas, esiniai, esantis, daugis, vienis.
KEY WORDS: subject of philosophizing, anamnesis, participation, existences, being, many, one.

ignoruotą filosofavimo subjektą. *Faidone*, demarkuojant šį subjektą, jį tenka identifikuoti kūnu, o tai apnuogina prarają, kuri skiria filosofuojantį nuo jo siekio – *esančiojo*. Šią prarają Platonas mėgina įveikti anamneze, t. y. matematinio mąstymo specifika eksploatuojančiu mąstymo būdu. Apmąstydamas pažinimo kaip atsiminimo ontologines prielaidas, Platonas atgaivina dar ankstyvųjų filosofų eksploatuotą dalyvavimo arba mėgdžiojimo sąvoką, kuri anamnezės galimybę grindžia prielaida loginio ryšio tarp esinių ir *esančiojo* savybės paveldėjusių idėjų. Tariant, jog esiniai, kad ir nekokybiškai, persiima idėjų turiniais, jų jau nebegalima traktuoti kaip ontikai niekinių esybių. Platonas priverstas reabilituoti esinių ontologinį statusą. Todėl *Parmenido* įžanginėje dalyje jis priverčia dar labai jauną Sokratą polemizuoti su uoliausiu Elėjos patriarcho sekėju Zenonu, kuris savo aporijomis kompromitavo daugio, vadinasi, ir esinių, tikrumo galimybę.

Nors dialoge Platonas priverčia Zenoną pritarinėti parmenidiškojo Sokrato samprotavimams, tačiau vargu ar realusis Zenonas būtų toks nuolaidus. Kodėl jis, Parmenidui taip įtikinamai atribojus *esantįjį* ir esinius bei pagrindus, kad yra tik *esantis*, dar turėtų gręžiotis atgal ir klampintis ankstyvųjų filosofų sujauktame mąstyme, t. y. ne tik teikti nežinia kokį tikrumą esiniams, bet dar mėginti juos aiškinti *esančiuoju*? Juolab kad Parmenido išvados yra visiškai korektiškos, nes nuosekliai realizuoja neidentifikuoto anonimiško mąstymo subjekto požiūrį. Šave ignoruojantis subjektas tapatinasi su mąstymo apskritai nuostata, tad net būtų galima sakyti, kad Parmenidas savo poemoje realizuoja tiesiog teorinio mąstymo apskritai požiūrį. Kaip pritarė Hegelis, abstrakti idėja čia tik naudojasi anonimišku, t. y. mąstymo savintis dar nepajėgiu subjektu, kaip mąstymo aktyvavimo principu. Plačiau žvelgiant, Parmenidas, išnaudodamas filosofavimui pamatinę refleksijos galimybę, viena vertus, įsisąmonina (numanomo) filosofavimo subjekto egzistenciją arba ontinio tikrumo interesą¹⁹, o antra vertus, nustato, kad jis realizuojamas filosofavimui atraminio teorinio mąstymo judesiu, todėl ir konstatuoja, kad „mąstyti ir būti yra tas pat“, t. y. kad (subjekto) tikrumo intencijos numano-

mas *esantis* yra pamatuotas (mąstymo) prieigos prie jo būdu. Vadinasi, Parmenidas apmąsto vien filosofavimo pamatinio siekio – *esančiojo* – konstitucines prielaidas. O Platonas, sekdamas Sokratu, jau identifikuoja filosofavimo subjektą ir, atsižvelgdamas į jo realią prigimtį, aptarinėja jo prieigos prie *esančiojo* arba pažintinę specifika. Čia paaiškėja, kad kūnu identifikuotas, tačiau ir toliau anonimiškas (mąstymo) subjektas, t. y. siela, realiai yra prastesnės ontinės kokybės negu *esantis*, tad filosofavimas virsta filosofavimo subjekto pastangomis gerinti savo ontinę kokybę pažinimu artėjant prie *esančiojo*. Regis, savaip tai jau buvo įsisąmoninę ir pitagorininkai. Argi ką kita numano jų propaguojama metempsichozės teorija ir ja pamatuotas gyvenimo bei mąstymo būdai uždarame ordine? Argi atsitiktinai jiems ypatingą pagarbą demonstruoja Platonas? Vis dėlto Platonas žengia kur kas toliau, nes identifikuodamas filosofavimo subjektą bei konstatuodamas jo atokumą *esančiojo* atžvilgiu, priverstas nuo to subjekto neatsiejamam ir jusliškai konstatuojamam kūnui priskirti kad ir prastesnę, bet vis jau ne niekinę ontinę kokybę. Tačiau tada tenka tokią pat kokybę priskirti ir visoms kitoms jusliškai patiriamoms esybėms – esiniams. Argi ne tai turi omenyje parmenidiškasis Sokratas, kai net

nemėgindamas analizuoti garsiųjų Zenono aporijų ir nurungti elėjietį jo paties išvedžiojimū srityje, esinių ontiškumo galimybę visiškai neigusiam Zenonui prabyla apie savo paties kaip žmogaus tikrumą, nepaisant akivaizdžiai prieštaringso prigimties:

Tas pat tinka ir visiems kitiems dalykams. Jei kas pademonstruotų rūšis ir idėjas persiimant priešybėmis, tai reikėtų stebėtis, bet jei parodytų *mane* esant ir vienį, ir daugį, kas čia stebintų? Sakytų, kad panorėjęs parodyti [mane esant] daugį, nurodytų, kad vieni [mano dalykai] yra dešinėje, kiti – kairėje, dar kiti – priekyje, o dar kiti – užnugaryje; tad daryčiau išvadą, kad dalyvauju daugyje; panorėjęs parodyti mane esant vienį, sakytų, kad esame čia septyniese ir aš esu vienas jų, [kaip] žmogus, jau dalyvaujantis ir vienyje, taigi pademonstruotų abu [teiginius] esant tikrus. Jei kas imtųsi pagrindinėti, kad tie patys dalykai yra ir daugis, ir vienis – turiu omenyje tokius [dalykus] kaip akmenys, lazdos ir panašiai, – argi nesaikytume [jį] pagrindžiant tuos dalykus esant daugiu ir vieniu, bet ne daugį esant vieniu ar vienį esant daugiu? Argi ką stulbinamo [jis] teigtų, ar vien tai, dėl ko visi sutariame [καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὡσαύτως: εἰ μὲν αὐτὰ τὰ γένη τε καὶ εἶδη ἐν αὐτοῖς ἀποφαίνοι τὰναντία ταῦτα πάθη ἀσχοντα, ἄξιον θαυμάζειν: εἰ δ' ἐμὲ ἔν τις ἀποδείξει ὄντα καὶ πολλά, τί θαυμαστόν, λέγων, ὅταν μὲν βούληται πολλά ἀποφῆναι, ὡς ἕτερα μὲν τὰ ἐπὶ δεξιά μου ἔστιν, ἕτερα δὲ τὰ ἐπ' ἀριστερά, καὶ ἕτερα μὲν τὰ πρόσθεν, ἕτερα δὲ τὰ ὀπισθεν, καὶ ἄνω καὶ κάτω ὡσαύτως – πλήθους γὰρ οἶμαι μετέχω – ὅταν δὲ ἔν, ἐρεῖ ὡς ἐπὶ τὰ ἡμῶν ὄντων εἰς ἐγὼ εἰμι ἄνθρωπος μετέχων καὶ τοῦ ἑνός: ὥστε ἀληθῆ ἀποφαίνει ἀμφότερα. ἐὰν οὖν τις τοιαῦτα ἐπιχειρῆ πολλά καὶ ἐν ταῦτὸν ἀποφαίνειν, λί-

θους καὶ ξύλα καὶ τὰ τοιαῦτα, τὶ φήσομεν αὐτὸν πολλά καὶ ἐν ἀποδεικνύναι, οὐ τὸ ἐν πολλά οὐδὲ τὰ πολλά ἐν, οὐδέ τι θαυμαστόν λέγειν, ἀλλ' ἄπερ ἂν πάντες ὁμολογοῖμεν]²⁰

Nors ir nuosekliai samprotauja Platonas ir nesutikti su juo būtų keblu, tačiau dalykinės jo išvados mums turėtų atrodyti keistokos. Juk tikrai keblu pažodžiui suprasti teiginį, kad daiktai neva mėgdžioja idėjas. Tad gal orientuotumės į Aristotelį ir vardan tiesos negailestingai pasišaipytume iš Platono, kartu su stagiriečiu apkaltinę jį metaforišku kalbėjimu ir nuklydimu į miglotas poezijos lankas? Ką čia slėpti, juk turi polinkį į poeziją Platonas ir, matyt, kai kuriuose dialoguose per toli jį nuveda tas polinkis. Matyt, kartu dar sakytume, kad filosofavimas turėtų skleisti kaip teorinis mąstymas, vadinasi, jame turėtų dominuoti analitinio pobūdžio samprotavimai, ir jau čia Aristotelis su nuobodžiais sausais raštais galėtų mums būti vadovas. O gal vis dėlto mėginti pažvelgti į Platono neva poeziją geranoriškiau ir bandyti suprasti, kodėl jis nuklysta į tas lankas? Gal pama(s)tyti daiktus/esinius mėgdžiojant idėjas jį provokuoja antikinio filosofavimo prielaidos?

Tačiau iš pradžių pamėginkime pasiaiškinti, kaip mes nūdieniškai galėtume traktuoti šias esybes ir jų ryšį. Podekartiškai žvelgdami sakytume, kad į *cogito* atsispiriantis subjektas, viena vertus, yra mąstymo (nejudantis) judintojas, o antra vertus, jau gali atidalinti tokios prigimties subjektui permatomą sritį – mąstymą – nuo jam neskaidrios jusliškos vaizduotės srities. Tačiau ir antroji sritis šiam subjektui yra tiesiogiai prieinama kita jo

pažintine galia, t. y. juslėmis, tad subjektas yra tiesiog provokuojamas atraminėje mąstymo srityje atlikti sintezės aktą ir susieti jame pačiame vis dėlto kažkaip susijusias ir tik mąstyme atidalintas sritis. Išnaudodamas savo kaip mąstymo judintojo galią, subjektas tokį sintezės aktą ir atlieka, t. y. per prievartą ir prokrustiškai užmeta bendrybiškų mąstymo sąvokų tinklelį ant unikalių jusliškos vaizduotės dalykų. Todėl ir ma(s)to pasaulį ne tokį, kokį jį verstų mąstyti nuosekliai realizuota *cogito* nuostata, ne dvimatį autonomiškų idėjų ir joms neskaidrių vaizduotės darinių kratinį, bet vientisą kentauriškų, t. y. mąstomų ir jusliškai patiriamų, esinių arba tiesiog daiktų ruimą. Tas, kuris šiame pasaulyje siekia tik išgyventi ir pasaulį tik vartoja, išmokomas kentauriškuose daiktuose atpažinti jų vartojamąsias reikšmes. Jam akivaizdu, kad daiktai iš prigimties turi (mąstomas) reikšmes, kurios tiesiog krinta į akis, tad jam, vartojant nūdienišką terminą, pasaulis yra *user friendly* ir jį belieka skaityti kaip kokį vartotojo vadovą ir pagal reikmes juo naudotis. O filosofas, išnaudodamas refleksijos galią, žvelgia į žmogaus santykį su daiktais iš šalies ir ma(s)to kur kas sudėtingesnę situaciją, t. y. daiktus arba esinius traktuoja ne kaip (pri)gimtine duotybę, bet kaip aktyvaus vartotojiško žmogaus santykio su pasauliu rezultata, tad ir patį pasaulį, anot vieno klasiko, ma(s)to esant žmogišką, pernelyg žmogišką. Šiaip ar taip, akivaizdu, kad Descartes'ui įteisinus *cogito*, į jį atsiremiantis žmogus jau ne vien nominaliai, kaip kad sofistų atveju, bet ir aktualiai tampa pasaulio matu, tad tik nuo čia pradeda aiškėti, kodėl filosofavimas yra ne

kas kita, o žmogaus paties savęs savižina ir kad pasaulyje žmogus tegali surasti savo paties paliktus ženklus.

O sinoptiniame antikvos mąstyme, numanančiame vien dalyką, subjektas, net jį identifikavus kūnu, būna pasyvi ir anonimiška esybė, tad čia iš šalies žvelgiančiam filosofui ne tik pasaulį tenka aiškinti juo pačiu, bet ir žmogų matuoti pasauliu. Argi ką kita numano Demokrito išvalga, skelbianti, kad žmogus yra mikrokosmas? Tačiau ir čia pasaulis yra toks, koks jis paaiškėja esąs podekartiniame mąstyme, t. y. žmogaus socialinės veiklos konstruktas, todėl antikvos filosofai ir aptinka jame tuos pačius kentauriškus dalykus, t. y. esinius. Įsisąmonindami filosofavimo teorinį būdą, jie jau irgi išraižo pasaulį analitinėmis skirtimis. Tačiau ar jiems duota nubrėžti skirtį tarp mąstymo ir jusliškos vaizduotės, o juo labiau šias sritis atidalinti? Jei sinoptiniame mąstyme dominuoja mąstymo dalykas, o pamažu į refleksijos šviesą ištraukiamas subjektas matuojamas tuo dalyku, tai, matyt, tokiam filosofavime, išnaudojant teorinio mąstymo analitinės galias, jei ir duota nubrėžti skirtis, tai vien pačiame visumiškame dalyke. Tad nors Platonas atriboja idėjas nuo esinių, nominaliai jas traktuodamas kaip vien mąstomas, o antruosius – kaip regimus, matyt, nereikėtų daryti išvados, kad jis jau atriboja mąstymą nuo vaizduotės. Veikiau jau jis brėžia skirtį visumiškame mąstymo dalyke ir atriboja jame kasdienio vartotojiško mąstymo aspektą nuo to, į kurį taiko filosofavimas. Tiesą sakant, netgi ne jis kloja pamatus šiai skirtčiai, o veikiau jau sofistai, jusliškojo žmogaus matu susitelkdami visumiško mąs-

tymo kasdieniame aspekte. Ir tik tada Sokratas bei juo sekęs Platonas, polemizuodami su sofistais, gali pamažu rekonstruoti sofistų pradangintąjį sinoptinio mąstymo aspektą. Jei abu dalykiniai mąstymo aspektai išskiriami suskaidant visumišką dalyką, tai Platono minimi regimieji dalykai yra tiek pat mąstomi kaip ir jo išgarbinti neva vien mąstomi dalykai, o tie neva vien mąstomi dalykai turėtų irgi būti regimi, arba, formuluojant korektiškiau, paženklinti jusliškos vaizduotės dėmeniu. Kaip kitaip psichiškai realizuojamas mąstymas galėtų operuoti nejusliškos prigimties esybėmis? Matyt, tik pasitelkdamas jusliškąją vaizduotę, t. y. priskirdamas neregimoms sąvokoms regimus ir psichikai prieinamus jusliškos vaizduotės fragmentus, t. y. ženklus. Argi ne ženkliškumą numano subtilios ir nevienareikšmiškos Platono nuorodos, kad daiktai yra šešėliški, o idėjos eidiškos? Visumiškame dalyke atribojus, bet neatidalinus du sąlygiškai autonomiškus mąstymo aspektus, turėjo iškilti tų aspektų ryšio problema. Kadangi Platonas su šia problema rungtiasi Parmenido aktualizuoto filosofavimo ontologinio siekio rakursu, tai ši aplinkybė lemia ir jo sprendimo specifiką. Dar *Faidone* ieškodamas būdo, kaip išminties paviliotam filosofui ištrūkti iš jam, kaip išgyventi siekiančiam žmogui, startinio kasdienio mąstymo aspekto, Platonas atkreipia dėmesį į tai, kad kai kurie esiniai ir idėjos turi tuos pačius vardus. Teorinio mąstymo įgūdžių iš matematikos besisemiančiam Platonui akivaizdu, kad matematinių esybių daiktiškosios realizacijos niekada neprilygsta pačioms esybėms, todėl jis daro filosofavimo siekių požiūriu parankią apibendrinamą išvadą,

kad toks nekokybiškas ryšys yra universalus pobūdžio, t. y. galioja tarp regimų dalykų ir vien mąstomų esybių sričių. Kadangi mąstymo subjektą antikos filosofijoje tenka identifikuoti akivaizdžiai individualiu kūnu, kuris siejamas su pasyviai patiriančiomis jaslėmis, tai aiškinant ryšio tarp atribotų, bet susijusių sričių dinamiką, tenka jos prielaidas lokalizuoti ne pasyviame subjekte, bet pačiame dalyke. Kas čia, žvelgiant filosofavimo vertybinių siekių požiūriu, galėtų būti siekiniu, o kam derėtų orientotis į siekinį? Aišku, kad nevykėliški esiniai turėtų pasitempti ir pasistengti kuo kokybiškiau mėgdžioti tobulus idėjas. Tai, ką nūdieniškai samprotaudami traktuotume kaip vertybiškai angažuotą subjekto intencionalumą ir aktyvumą, čia aptinkame kaip paties visumiško dalyko ontognoseologinės dinamikos specifiką.

Tačiau polemikoje su Zenonu Platonas vis dėlto siekia ne tiek išaiškinti šiam elėjiečiui dalyvavimo arba mėgdžiojimo specifiką, kiek veikia pagrįsti vieną iš jos numanomų prielaidų, t. y. reabilituoti Parmenido ir Zenono visiškai nureikšmintų esinių tikrumą. Ir nors čia dar neaišku, kokį tikrumą reikėtų priskirti esiniams, tačiau net šituose kukliuose Sokrato pamąstymuose dedami pamatai platoniškąją ontologijos sampratą reziumuojančiai linijos analogijai²¹ ir ją iliustruojančiai olos alegorijai. Jei esiniai tik mėgdžioja idėjas, tai jie neišvengiamai yra prastesnės ontinės kokybės negu idėjos. Pažintiškai žvelgiant, esinius ir idėjas sieja panašumo arba nepanašumo ryšys. Kadangi Platonas į šį ryšį žvelgia per matematinio mąstymo prizmę, tai jis gali konstatuoti, kad matematinės esybės gali nurodyti ne tik į jas panašūs esiniai,

bet ir esinių atvaizdai. Tobulą apskritimą gali priminti tiek savo formą nuolat keičiantis mėnulis, tiek jo atspindys vandenyje. Jei mėnulio atšvaitas primena apskritimą, tai jis irgi mėgdžioja apskritimo idėją. Vadinasi, net ir esinių atšvaitai gali persiimti jiems giminingų idėjų turiniais, todėl ir jie gali būti ontologiškai tikri tiek ir taip, kiek ir kaip jie mėgdžioja idėjas. Nūdieniškai samprotaudami sakytume, kad tiek mėnulis, tiek jo atšvaitas yra apskritimo sąvokos lygiavertės ženklinės nuorodos, o kartu konstatuotume, kad sinoptiškai mąstantis Platonas priverstas ontologizuoti ne tik signifikantą, bet ir signifikatą ir, negana to, dar pačius signifikatus ontologiškai diferencijuoti. Nors mėnulio atšvaitas asimptotiškai nurodo pačią apskritimo idėją, tačiau tiesiogiai jis vis dėlto mėgdžioja

mėnulį. Vadinasi, teikiant ontinį tikrumą šioms trimis esybių rūšims, esinių atspindžiai atsidurtų ontologinės hierarchijos apačioje, idėjos – jos viršuje, o esiniai išterptų tarp jų. Tačiau argi idėjos, kurias Platonas rekonstruoja eksploatuodamas matematinio mąstymo specifiką, vainikuoja ontologinę hierarchiją? Parmenidas tikrai su tokia išvada nesutiktų ir primintų, kad (visiškai tikrai) yra tik vienatinis *esantis*. Tad gal jį reikėtų kelti ant aukščiausiojo pjedestalo ontiškumo hierarchijoje? Tačiau koks jo santykis su (matematinėmis) idėjomis? Ar nežeidžia vieno, vieningo ir vientiso *esančiojo* integralumo esiniais pamatuotas idėjų daugis? Šie klausimai skirti jau ne Zenonui, o Parmenidui, tad parmenidiškojo Sokrato dar laukia kur kas ilgesnis ir kur kas įmantresnis pokalbis su Elejos patriarchu.

Literatūra ir nuorodos

¹⁹ „Būtiny sakyti ir mąstyti esantį išliekant: juk yra būti, o nieko nėra [Χρη̅ τὸ λέγειν τε νοεῖν τ' ἐὸν ἔμμεναι ἔστι γὰρ εἶναι, μηδὲν δ' οὐκ ἔστιν]“ (DK28 B6, 1–2).

²⁰ *Parmenidas*, 129c-d.

²¹ „Įsivaizduok liniją, padalytą į dvi nelygias dalis. Kiekvieną iš tų dviejų dalių, vaizduojančių regimąją ir protu suvokiamą sritis, vėl padalyk į dvi dalis tokiu pačiu būdu, be to, regimųjų dalykų sritį padalyk pagal didesnę ar mažesnę jų aiškumą. Į vieną iš tokiu būdu gautų atkarpų pateks atvaizdai (εἰκόνας). Atvaizdais aš pirmiausia vadinu šešėlius, paskui atspindžius vandenyje ir kietų, lygių ir žvilgančių kūnų paviršiuje ir kitus panašius dalykus. <...> Į kitą atkarpa, kuri yra panaši į pirmąją, sudėk visus gyvus padarus, visokių rūšių augalus ir pagamintus daiktus. <...> Dabar pamėgink įsivaizduoti, kad ta atkarpa yra padalyta į tai, kas tikra, ir tai, kas netikra: koks yra santykis tarp to, ką mes manome, ir to, ką tikrai žinome, toks bus ir atvaizdo santykis su tuo, kieno jis yra atvaizdas. <...> Pirmąją tos (protu suvokiamų daly-

kų, – S. J.) atkarpos dalį siela būna priversta susiieškoti remdamasi prielaidomis ir naudodamasi kaip atvaizdais tais daiktai, kurie anksčiau aptartoje atkarpoje buvo atvaizdų originalai, ir todėl ji eina ne į pradžią, o į pabaigą. Antrąją dalį siela susiranda eidama nuo prielaidos prie pradžios, kuri nebeturi prielaidų. Šiuo atveju ji nesinaudoja atvaizdais, kaip pirmuoju atveju, bet eina į priekį padedama pačių idėjų. <...> Dabar suprask ir tai, ką kalbėsiu apie antrąją protu suvokiamų dalykų grupę. Tuos dalykus protas pasiekia savo dialektine galia, prielaidas laikydamas ne kažkokiais pradais, o tik prielaidomis – tam tikromis pakopomis ir atramos taškais, kad pasikeltų iki viso ko pradžios, kuriai jau nereikia prielaidos. Pasiekęs tą pradžią ir laikydamasis nuo jos priklausomų išvadų, jis pagaliau prieina galutinę išvadą, nesinaudodamas jokiais juslėms prieinamais dalykais, o remdamasis tik pačiomis idėjomis, eidamas nuo vienos idėjos prie kitos, ir užbaigia taip pat idėjomis.“ Platonas, *Valstybė*. Iš senosios graikų k. vertė J. Dumčius. Vilnius: Pradai, 2000, 509d-511d.